

ШЫН

Ниитилел-политиктиг солун

Солун 1925 чылдың август 31-де үнүп эгелээн

№ 87 (16247) ♦ 2000 чылдың август 5, суббота ♦ Ат салган шагы ♦ Садар өртөз 3 рубль. 19.00

Республика:

БОЛУШКУННАР ФАКТЫЛАР МЕЛЭЭПЕР

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНДА

СИГЕН БЕЛЕТКЕЛИНЧЕ ХААРА ТУДАР

Тыва Республиканың Чазан республиканың чурттакчы чонунун ажил чок кезин сизген белеткээринге хаара тудар талазы-биле хой-ниити ажилдарын эртер дугайында доктаалды хүлээп алган.

Чонун ажилга хаара тудар Федералдыг күрүне албанын Тыва Республика департаментини болгаш ТР-ниң Көдээ ажил-агый болгаш аш-чөм яамызы кожууннар чагыргалары-биле кады 2000 чылдың III кварталында чурттакчы чонун ажил чоктарын иштинде хамааттыларын сизген белеткээринге хаара тудар хой-ниити ажилдарын органиастаар болгаш эртерер кемчелерин алырын ук доктаалда айткан. Ук ажилды эртереринге чарыгдар 166 муң рубльди үндүрүп бээрин Россия Федерациязын Тыва Республикада чонун ажил-

бажынны ажилгалга кирер талазы-биле бадылаан кемчелерин күседирине доктаалды Чазак хүлээп алган. Шагаан-Арыг хоорайда 60 өг-бүлө чурттаар бажынны тудуун эгелээрин, бо чылын ону ажилгалга кирерини ында айттыр турар.

Тыва Республиканың Экономика болгаш Сан-хөө яамаларына Шагаан-Арыг хоорайда 60 өг-бүлө чурттаар бажынны тудуун 2000 чылдың инвестиция программасынга кирерини ында айткан. Ону тудуунун чарыгдалы 6500 муң рубль болур. Тыва Республиканың Чазанын чанында инвестиция тудуунун эгелээринге 3000 муң рубльди бээрин, ону бажынны тудуунга аванс кылдыр төлээрин доктааткан.

ЭҢ ЭКИ БУДУРУЛГА, БАРААН ДЭЭШ

Тыва Республиканың Чазанын 1999 чылда Отче-дун кожууннарнын, Ак-Довурак, Кызыл хоорай чурттакчылары таныжыл, чугаалажыл тургаш дыка хой саналдарын, бодалдарын киргез, шүгүмчүлдерин кылган. Оларны амдыралга боттандырар кемчелерин Чазак ап турар. Аңаа үндээлел алгаш, "2000 чылда Тыва Республиканын эң эки он будурулгези" болгаш "2000 чылдың эң эки тыва барааны" деп конкурстарын 2000 чылдың IV кварталында эртерер дугайында доктаалды Чазак хүлээп алган. Оларны эртереринге негелдерини болгаш чурумун бадылаан. "2000 чылдың Тыва Республиканын эң эки он бу-

дурлгези" деп конкурса ончу-хөренгини кандыгда хевирини будурулге база сан-хөө болгаш өске-даа көргүзүлгени экинчилик будурулгелер, организациялар киржи болур. Бирги черин алган бир будурулгези 100 муң рубльдин шаныялы тыпсыры көрдүнген. Эки көргүзүлгү болган тос будурулгези база акша-биле шанаар. "2000 чылдың эң эки тыва барааны" деп конкурстун тилекчизинге 100 муң рубльди тыпсыр. Ийги, үшкү черлерде алган барааннар база шаңналды болур.

Бо конкурстарын эртерер Тыва Республиканың Чазак комиссиязын чоставын бадылаан. Ону ТР-ниң Чазак Баштыңынын бирги оралакчызы В.М. Оюн удуртур. Таан-оол ХЕРТЕК.

ЧИИГЕЛДЕЛИГ ЧАГЫДЫЛГА АЙЫ

Август 31-де "ШЫН" солун 75 харлаар.

Байырлалга Силерге белек кылдыр ЧИИГЕЛДЕЛИГ ЧАГЫДЫЛГА АЙЫН чарлап тур бис.

Август 1-ден 31-ге чедир 2001 чылдың 6 айында чагыдылга өртөз 95 рубль хевээр артар.

Сентябрь 1-ден эгелеп "Шын" солунун чагыдылга өртөз улгадыр. "Шын" солунун чагыдылга чагыдылганын кылып алырынче далажынар!

Чагыдылганын чаа өртөз

Тыва Республиканың Федералдыг почта албанын эгелелин күрүне будурулгезин дымнадыр болза: бо чылдың август 1-ден 31-ге чедир үеде республика солуннарныга хуусаа бетинде чагыдылга-биле кады

2000 чылдың ийги чартынын өртектери-биле 95 рубльге чагыдып ап болурун дымнаттывас. Чагыдылганын чүгө 6 айда (январь—июнь) хүлээп алыр. 2000 чылдың сентябрь 1-ден эгелээп чагыдылгаларын улгаттырган өртек-биле чорудар азы 134 рубль 40 көпөк алаар.

Тес-Хемден медээлер

ЧОН-БИЛЕ УЖУРАЖЫЛГАЛАР

Чазак Баштыңынын бирги оралакчысы Василий Майдолович ОЮН Тес-Хем кожуунун чурттакчы чону-биле ужуражылгаларын август 2-де эртерерин.

Кожуун чагыркычы Б.С. Шырап-биле кожуун төвү Самагалдай суурга албан организация черлерин кезээп, чедир тутуу-маан тудуглар: хаалгы рынокту, аныктар төвүн аждаарыга, культура бажыннга, кожуун эмнедгезинге немелде ашалан-дырышкынын бээр болган.

Берт-Даг суурун чурттакчы чону-биле ужуражыл, уруглар пособезинге хамаарышкан хомудаларны сайгары көөрүн, сумуда тоймагалтын турар аял-саяк тудуун өге школа кылдыр эде тудуу-ажа-биле дузаларын аазар.

Чилери-биле ужуражыл, күсү мал чемини белеткеленин талазы-биле чугааны кылган. О-Шынаа-нын Культура бажыннын одалга системанын эде кылырыга 40 муң рубльди, шалазын солурунга 10 куб метр тудуг материалдары-биле дузалар болган. База ол шышак школа-интернатка дериг-херекселдер сатып алырыга 30 муң, чедир тутуу-маан хуураа доозарыга база 30 муң рубльди чөпшээр берген. Брак-узаак кылдыр черде чыдар О-Шынаа сумуунун участка эмнедгезинге дүрген дуза машиназын аныгал бээринин талазы-биле дуза кедир аазар.

Чазак Баштыңынын бирги оралакчызы В.М. Оюн Тес-Хем кожуунга сургалчылашкынын соонда улаштыр Өвүрже айттылар.

Сөөлү шакта

Россияны Президентизи В.Путин Соңу-барын федералдыг округка барып, оон удуртукчулары-биле ужурашкан. Чуртта политиктиг, экономикактг болгаш өске-даа талаарын чууда айттырларын анаа чугаалашкан.

Күрүне Думанын депутаты албан-хүлээлгезин ара кагаш чоруткан Борис Березовский Свердловск областын губернатору Эдуард Россель-биле ужурашкан. Төп телевиденин ОРТ каналына берген кыска интервьюнга Б.Березовский мынча дээ:—Өске губернаторлар-биле чага ужуражыр мен, эртер чуртанын быжылгаларын дээш ажилдар мен, ол талазы-биле канчаар делдерини программазы немелде бар, В.Путин Россияны демократтыг орукче кирер дээш кызымак ажилдап турар кижин, ич-чала-даа оон федералдыг округтар тургусканы улуг частырг-дыр.

Чернобыль халавынн урукчуларын чаала-дырыга киржи тургаш, кадын чидирген, амгы үеде аарг ивалд кижилер эрге-чагыргаларын талазында олжар кичээлге салбайн, бээр ужуруг дузалашканын чуртук-чамдынын кызырып турарыга удурлаштыр, Ростов областын Шакты хоорайга ашташкынын чарлаан. Оон чамдык киржикчилерини кады багай боп турарын эмчилер дынаткан.

Карачаев-Черкескиде камгалалдыг черде улуг өрт уламчылашкан. Каш хонуктарда уламчылаан өртү өжүрүринге К-30 вертоллетту, 400 кижини хаара туткан. Техника чогууда олларын ажилынын түнелди чавыс бооп турар.

АКШ-тин республикакчы партиязындан президент албан-дуужаалга кандидат Джордж Буш (АКШ-тин шаандагы президентизини огу) соңууда мурундагы түнелди программазын Флориданын хоорайга чарлаан. Азаашкынар хой, ич-чала-даа амдыралга олларын боттандырарын арталар кызы болган.

Россиянын 43 муң кижилери СПИД-биле аараан азы оон вирусуна алыскаан, а 5 хар чедир уругларын 13 хуузу күшүлүр сайгарынын талазы-биле кошк кижилер бооп турарын КНО-н Уруглар фондузу (ЮНИСЕФ) дынаткан. 1994 чылда Россиянын элээди солдарынын 13 хуузу таакпыла турган болза, 1998 чылда 20 хуузу таакпылаар апарган. 15 харлыг кыстар база чыдып калбайн турар. 1994 чылда оларын 5 хуузу кузума чүткүлдү турган болза, 1998 чылда 14 хуу чед берген. Таакпылавын көрүнер.

Чечняга чөпшээр-жилгени чедип алырыга христиан чүдүлге эвилдерини удуртукчулары дуза кады шываас дээрзин Москвадан болгаш Бүгү Россиянын патриархы Алексий II дынаткан. Шажын чүдүлге удуртукчуларында (христианнарда) тайбын херез шиятпирээрини улуг дуржулга бар, ич-чала-даа Чечняда байдал сир өске бооп турар, ында чүдүлгени тооп, үвелевейн турар деп патриарх дынаткан.

(Ангилелдер медээлеринден).

Үндүрүлгөр чыылдазы

ЧАРТЫК ЧЫЛ ПЛАНЫ

Россия Федерациязынын Үндүрүлгөр болгаш чыылдар талазы-биле комиссиянын Тывада Эргелели камгалган коллегия хуралына республиканын үндүрүлгө инспекцияларынын бирги чартык чылда кылып чоруткан ажалын түнелди чугаалашкан.

Илеткелди Эргелелин удуртукчуларын оралакчызы В.М. Ломко кылган. Бүгү деңгелди бюджеттерин долдуур дээш үндүрүлгө ажилдакчылары планын оонааларын күсеткеш, түнелдиг ажилдаанын илеткелди демделгези.

Чартык чылда ниитизи-биле каттышкан бюджетче 144,9 муң руб. чылдыган, оон иштинде 45,9 муң рубль федералдыг бюджетке, а 99 муң рубль республиканың бюджетинче кирген. Эрткен чылдың көргүзүлгезинге деңгелге, бо чылын бюджетке кирген ниити чылдыган үндүрүлгө хемчээли 65,9 хууга хой болган. Ынчангаш шупту деңгелди бюджеттеринин чартык чылда планы 152,5 хууга, республиканың бюджети 108,3 хууга, а тус черин бюджетини планы 106,4 хууга күсеттинген. Федералдыг бюджетке 15,8 муң рубль, а республика бюджетинче 7,6 муң рубльди планда ажыр кырген. Үндүрүлгө чырынын чартык чылда даалгаларын болгаш республика бюджетинин планын шупту кожууннар болгаш Кызыл хоорай күсеткен. Планын оонааларын күседирине республиканын экономиказын көргүзүлгезин өскени база улуг салдарлы болган.

Улуг бергездешкиннерин үндүрүлгө инспекцияларын ажилына юридиктиг эргелиг ажил-агыйлар болгаш организациялар чогуур үндүрүлгө үезинде төлөвейн таварыштырып турарлар. Ылангыч немелде өртекке үндүргө оонаалдыг планнар күседезин берге байдал. Немелде өртекни үндүрүлгө өренин чартык кезин республиканын 29 будурулгелеринде оонаажып турар. Эң хой өрелиг будурулгелерге РПП "Тыва-коммуэнерго", РПП "Бодокавал", ОАО "Тыва-энерго", "Тыва авиация", "Каа-Хем" хөмүр уургайы, Кызылдын пассажирлер аргыштыр АТП-зи хамааржыр. Ниитизи-

Культура болгаш спорт

Чогаалчынын ады-биле адаан

Эрткен субботада Кызыл-Мажалыктын Культура ордузунга чогаалчы, журналист, ТР-ниң Дээди Хуралынын депутаты чорасан Василий Ууртакович Хомушкунун чырык адына турсааткан сактышкын өзүлүгүн хуну эртен. Чогаалчынын чону, төрөл-дергүлү хойу-биле чылын кээп, В.У. Хомушкун дугайында чылыг, чымчак сөстөр-биле сактып чугаалашкан. Оон бедик харымсалгалыг, кижизиг, удуртукту, ажилгыр-тынынгыр сажызын чүвө чугаалашкан оналган демделгези.

Кызыл-Мажалык суур чагырганын даргазы А.С. Степанов чон мурунуга Василий Хомушкунун ады-биле Набережная кудумчузун адаар дугайында доктаалды номчултарга, залга органнар туруп кээп, адыш часкап, өөрүшкүзүн илереткенер. Василий Хомушкунун чагыс классчылары, чагыс курсулары, коллегиялары, өг-бүлөзү оон амдыралында озагай сактышкынын кылдып, эжинин оюн-баштак, хөлдү аажы-чачын сактып, оон ады-биле кудумчуу адааныга өөрүп четтиргенин илереткенер.

В.У. Хомушкунун чогаалдарына уран номчулга мөөрейини киржикчилери хой болганын тилекчилерини, үш аныгы бөлүккө чарып тургаш толдарткан. Бирээде, сенажыткан көргүзүлгөр дээш тилекчи Кызыл-Мажалыктын "Аленушка" уруглар садынын ажилдакчылары болган. Ийги черин Аксы-Барлыктын, үшкүзү Кызыл-Мажалык-

тын культура ажилдакчылары алган. Ийги черин В.Хомушкунун "Чараш боорга" деп чечен чугааны күсеткеш. Аксы-Барлыктан Раиса Кужугет ("Мөңгө артыны") үшкү черлерде — Айлана Монгуш биле Айлана Карасал. Чогаалчынын бодууга турсааткан шүдүктер мөөрейинге "Кызыксы бооп мөңгө артыны" деп шүдүкү-биле Даныч Кенден (Хөндөлен) алган. Ийги черин Антон Сат "Дүңкө душ" деп шүдүкү номчааш алган. Аксы-Барлыктан Раиса Кужугет ("Мөңгө артыны") үшкү черлерде — Айлана Монгуш биле Айлана Карасал.

Чогаалчынын бодууга турсааткан шүдүктер мөөрейинге "Кызыксы бооп мөңгө артыны" деп шүдүкү-биле Даныч Кенден (Хөндөлен) алган. Ийги черин Антон Сат "Дүңкө душ" деп шүдүкү номчааш алган. Аксы-Барлыктан Раиса Кужугет ("Мөңгө артыны") үшкү черлерде — Айлана Монгуш биле Айлана Карасал.

Чогаалчынын бодууга турсааткан шүдүктер мөөрейинге "Кызыксы бооп мөңгө артыны" деп шүдүкү-биле Даныч Кенден (Хөндөлен) алган. Ийги черин Антон Сат "Дүңкө душ" деп шүдүкү номчааш алган. Аксы-Барлыктан Раиса Кужугет ("Мөңгө артыны") үшкү черлерде — Айлана Монгуш биле Айлана Карасал.

Чогаалчынын бодууга турсааткан шүдүктер мөөрейинге "Кызыксы бооп мөңгө артыны" деп шүдүкү-биле Даныч Кенден (Хөндөлен) алган. Ийги черин Антон Сат "Дүңкө душ" деп шүдүкү номчааш алган. Аксы-Барлыктан Раиса Кужугет ("Мөңгө артыны") үшкү черлерде — Айлана Монгуш биле Айлана Карасал.

Чогаалчынын бодууга турсааткан шүдүктер мөөрейинге "Кызыксы бооп мөңгө артыны" деп шүдүкү-биле Даныч Кенден (Хөндөлен) алган. Ийги черин Антон Сат "Дүңкө душ" деп шүдүкү номчааш алган. Аксы-Барлыктан Раиса Кужугет ("Мөңгө артыны") үшкү черлерде — Айлана Монгуш биле Айлана Карасал.

"САЙЛЫК" 40 ХАРЛААН

Уругларын "Сайлык" лагеринин 40 чылды демделгези өзүлүк байырларынга кожуун даргазы Б.С. Шырап, ТР-ниң Өөредилге яамызынын сайлыгы П.А. Морозов, алды-сурагылгы мөгези Алды-оол Куулар үжүрлөшкөт.

Авт чарыжына Хөндөлен Алексей Соляны ады мурнап келген.

Мөөрейлерин тилекчилеринге сүй белектерин тыгаскан, а мөгелер айт чарыжынын тилекчилери айт, шары, хой-биле шаңчактаннар. Спортчу маргыдалаарга болгаш мөөрейлерге чогаалчынын кады торзозун, даай-авалары деткячилеп, тилекчилерин шаңчактаан.

Эки кижиде эш-өөр муңчак джирги дег, ол хүн стадионга, Культура ордузунга-даа чылган чон эмгекч болган. Чону дээш ажилда чорасан В.У. Хомушкун оларын сагыш-сеткилинге мөңгө артар дээрзин бадыткалы ол шыжакыл.

Светлана БАЛЧЫР.

НИИТИ БАЙДАЛ

Тес-Хем кожуунда ниитизи-биле 5780 баш мыл-ыстыг, 46280 баш шээр, 2470 баш чылгы мал бар. Оон иштинде кооперативтерде 20730 баш шээр мал санаттын турар. Чонун хуу малынын баш саны ажжак өзүп турар. Ниитини малынын баш саны камгалар, өстүрүп алыр сорулгалыг, малчын бурузу-биле тускай негелдерин керээ чарып эгелээр. Бо ажил У-Шынаа, Берт-Даг дежискееринде адалталган. Өске ажилда болгаш кооперативтерде керээни тургузарын дугайында ажилдарын уламчылап турар. Малдын баш санын көүдөлдү өстүрер, оон продукциянын чонга сатып-саары сорулга-биле дотация берип эгелээринге малчыннар аажок өөрүп, хей-ады көдүрүлп ажилдап эгелээр.

Круууден чазын эгилделг 32 тонна тараа үрезини алгаш, 255 гектар сугаттыг черлерге тараан. Тараанын ортумак дужудун алырынча магалдылап бар. Ол өрени төлөш, кожуунга келир чылдың тараа үрезинини фондузун ажилды алырын аргазы бар апар.

Ниитини, хуу-даа кижилерини малчын кезини белеткелди эгелээр берген. Бо хүнүнде 500 ажы тонна сизен кестиян. Чодураанын, О-Шынаанын, Шуурмактын чарыга черлер, кожуунун социалисттин ажилдакчылары сизен кезилдизинге иденкейлиг киржи эгелээр. Бүгү-ле механизаттыгтан зөөлөрүн, сизенчилерин шынаа черин эки үгөн сизегин кезери-биле киргез. Ажил-агыйлар, коопера-

тивтер, хуу чон болгаш араатар четчир хемчээлдерин сизген белеткел алырын арга-чоразы бар деп санап турар. Киварчаар чүүл-биле хандырылга чогуучалыг, кожуун чарыгызы бо талазы-биле бүгү-ле кемчелерин ап турар.

Мал талазы-биле кожуун 100 төрүүр хойдан 56 хураган камгалар алган. Кооперативтерден "Чодураа" 68 хураган алган, "Х.Чүргүй-оол"—65, "Ман-нык"—64 хураганарын тус-тузууда алган. Чогуун керээде көрдүнгени болза 60 хураган. Муракчы малчыннар Ким Боранмаа, Хемерек Балчыр, Ким Мунгалдай 100 хойдан 80-ден 86 чедир хураганарын ап, малынын баш санын чидирг чок камгалар алганнар. "Таңды сындыан" өшкү кадарчылар Мерген Кады-Кара, Виктор Багай-оол, "Чодураадан" хойжулар Роберт Лолай-оол, Байлак Минчей, Март-оол Тежит эки көргүзүлгелер болган. "Чодураанын" анык малчынны Меңги Лолай-оол ала-незинден төрүүр хой хүлээп алгаш, үш чыл улай мал бажын камгалалын 95—98 хууга күседип, 100 төрүүр хойдан 75—80 хураганарын камгалар алгаш, муракчы малчыннарны одуруунга киргез.

Кожуунда ажил-агыйлар, кооперативтер, араатар мал чемини белеткелди-биле чергелештир ниитини малын чидирг чок кышты хүр ажырап сорулга салып, келир кышка амдан эгелен белеткел ажилын органиастаап эгелээр.

Дыйныч ДАМЕА-ХУУРАК. Тес-Хем кожуун.

ХОЙЛУГ КИЖИ КААС

Тываларнын "хойлуг кижик каас, инектиг кижик тодуг" дээринде черле ужурашкан. Шынап-ла, мал-маганында халбактанып чорза, канчап-даа амдырап чурттап бээр. О-Шынаанын № 2 хойжу бригадында 3360 баш хой бар. Төрүүр хой 1434 баш бар. Муракчы хойжулар Лариса Маны-Хая, Светлана Донмит, Сергей Санчат, Александр Хаваа, дуржулгалыг малчын Чечек-оол Тумат керээ-оонаалдарын ажыр күседип, малдын чаш төлүн онча-мелди ажаап ап, 95-98 хуу чедир күсеткенер. Төрүүс хой кадарчылары Сорулга Салчак, Василий Тумат мал бажын хоратпайн, чидирг чок ажаап алган. Бо хүнүнде хураган үзүлдиз адалталган, чайгаларда ирт малдын денгел күшү шыраар.

Амгы үеде бригаданын малчыннары сизген кезил-

дезинче кирипкен. Шынаада сизген чагаай үгөнүндө малчын бурузу 10—12 тонна сизегин берлеткеп алыр деп планнап турар. Малчыннар дотация акшазын берип эгелээринге өөрүп, сагыш-сеткили ажилдарына туралы болуп турар. Кыргак дүктүн чамдызын дужаап, артынын салып-саарып, кидис-даа кылып турар апарган.

Устүнде кылып турар ажилдар-биле чергелештир кыштагалашкына белеткел ажилын чорудуп турар. Бо чылда малчын бурузу тускай керээ өзүргө ажилдаар, шынаа кадарчы кижини бот-харынысалгазы күштелер, бейлир. Олар орудгалыг ажилдаар дээш кызар апар.

Екатерина САНЧАТ. Тес-Хем кожуунун О-Шынаа сумузу.

Чылгычынын "Алдын артамчызы"

Хой-ниити каттыжышкынын бирүткээр талазы-биле комиссиянын хуралы Чазак бажында бо хүнүнде болуп эртен. Аңаа чылгычларын "Алдын артамчы" деп ассоциацияны буртүзээрин сүмелээр.

Республикада билдингир дээш чылгычлар Александр Ондар, Сергей Ызылай олар ук ассоциацияны Чөвүлө кижигүнери бооп турар. "Алдын артамчы" ассоциациянын тургустууп турарын кол сорулгазы болза республикага чылгы мал ажилын сайырадып, мал ажилын чачылчачан хевирлерин ниитизи-биле улам ийи хөгжүдөр болур. Оон-биле чергелештир мал оору-биле демселди күштелдирип, республиканын хой-ниити ажилына иденкейлиг киржи сорулгазы чылгычлар мурунда салган. Бистиң корр.

"Шынның" 75 чылыгына

УЖУРАМДАР

Удас 75 харлаар "Шыга" хей чылдарда ажилдап келген үөм иштинде көктүгү ужурааларга таваржып чорашканын кайын уттур мөн. Солунун арныннарына чоңуну амьдыралын чырдар дээш үйгү-дык чок ырак оруктарже өттөнүлдүр: республикада ис басбоон черин чок деп чугаалазыма, частырыг чок, ыраккы Мөңгүн-Тайгадан Иркутск кызыгаарында Чойган ар-

"КАРАА КӨК ТАПТЫН КӨР!"

Бо таварылга үжөн ажыг чылдар мурунуда болган. Редакция коллективин хей-нинтинин ажилында ийкейлиг кырып турган. Бар каттап редактору-вус, чогаалчы К.Э.Кудажыга баштадып алгаш, культураны болгаш дыш-тавилганын паргыныга дружиниктеп чораша бис. Ажилымыз эки чоруп турган. Ынчанымже, парк аксында кезек оолдар үк-мержия берген, содалаа-жырыны кырында хире черге таваржып келдибис.

"ЧАНЫК" ДУШКЕН

Партия обкомунун бирги секретары С.К.Тока болгаш дыл эртемдени А.А. Пальмбах редакцияныг ажилын сонуургап, боладарын илереди, арга-сүмезин кадып, бо-ла аалдап кээр турган. Бо удаада ужуражышкыны-вус элээн узаамдык берген, дүштээр шагтыстын чартын "үзе кезе" берген чүве. Бажынары ырак улус ажилдан оза-лдас дээш буфеттен шайлап алыр деп дугу-руштувус.

Алексей Содунам, Топча Монгуш, мөн үжөлөөн чартык кр колбаса, бүүдү бибр, бир шил портвейн сатпн алгаш, ажилдаар черивис чанында Улу-Хем кидыныга олурупкан бис.

Серия салгы, арыг агаар. Кижн бүүрүзүге астакан кызыл арага онаашкан чүве. Дүштээш, ажилдап кырыпкөн бис. Даартазында чедир кел-ливиске, хуралдаар залынаста "Чанык" деп хаан солуну азып хаан тур. Каттырычыг-даа, коргунчур-даа болган. Мени турар кылдыр чура-ап, а А.Содунамын дискеттеп алгаш, Топча Монгушту олурап кылдыр чураап. Кызыл "чанык"

— Содалаачылар чарар дээш акызынга чаа теп-тирген дунаммын кээр-

жаанга, Кунгуртугдан Би-Хемини соңгу талаларына чедир чуну көрбөөн, чуну көдүрбөөн. Оон туржук, СССР-нин 50 чылдыда Соңгу чүкте Эвонк автоном-нук округтун төвү Тура суурга каш хонгаш келдим. Улустарын улуг найы-ралын көргүзүп, "Шыга" бүдүн чартык арын материалдарын үндүргөн мөн. Бо удаада ийн көктүгү ужураалды номчукчуга бараалгадым.

мээн бажымче киргеш, улаштыр Содунам биле Монгушту баштарын өттүр үнгеш, черже кире берген. Нам организа-цияныг бистерни хоптап кырген "шпюнуу" тып алган бис.

Нам кезигүвү эвес боорувуска, бисти професси-лел хуралыга "чунар-ба-жынаткан". "Шын" ия-чаарда неделяда 6 улаа үнүп турган. Кызыл-чай ту-рар эвес, дүн-хүн чок ажилдаар чүве. Санал бер-генвер бисти дык-ла ыйткан. "Чунар-бажы-нын" изинге шыдаш-пайн, Содунам-биле ил-ээн бүүрүвүстү миннип, азаашкыннар кылган бис. А Топча Монгуш со-далаарга, база шын са-налдаан хире, оон чугаа-зын кысказы-биле мын-чаар дыннаан мөн:

— Эш-өөрүчү саналында шын байдал бар-дыр. Ынчалза-даа бис эзирик турбаан бис. Чидгине се-кретарларныг эмчизи, сайыт Чазов безин эртең дүште, кезжээ чөм мурун-да чүс грамм водка ийип алырга, кижн сергек, шимченгир болуп, кадык-ка хора чок деп чугаалап, турар-дыр, оуу болазы-нарза. Очулдурукчулар, үндүрүкчү дүн-хүн чок ажилдай бээр-дир бис, а чамдык эштер 6 шакта-ла чаа кылаштык бээр, оуу болаза. Грппитээш бюлле-теньвээр кижилер кайы хей-дүр.

Түнүелинде бис үштү са-гындырып каан. "Чанык" дүшкенинч соонда "шпюнондардан" чаштынар апарган бис.

Алексей АИР. "Шынның" очулдурукчузу.

КӨКТҮГ ДӨНЧЕ ҮНДҮРҮШ КААН

Тыванын эн узун назы-лыг солуну "Шын" 75 хар-лаар. Кижн болза, өлө баштыг өгбөвис, ак баштыг ачавыс джир бис. "Шынның" эртен оруу узун болгаш берге, ол ыкшаш солун-даа. Тыва кижинин ол даягыныжы болгаш чөлөнгинжи-дир деп чоргаар-биле чугаа-лал болуп. Чүге дизе оон угадында ужур-ла бар, утка-ла бар. Кандыг-бир кижини мактаан болза, ол дег болунар деп номчук-чуларныга угадып тура-ры ол, кандыг-бир кижини бактаан болза, ол дег болбанар дээни ол.

Эки азы багай ажилдыг албан организация чер-лерин ажил, амьдыралын канчаар-даа чырыдып, чы-рыдып келгенин билер бис. Ылангыя чурттага-зын чазып, өске орукче бар чыткан ийн-чангыс кижилер "Шынның" арын номчуклаш, оон суртаалын дыннапкаш, орталанып, чоңуну чоон оруунче кир-генер хей деп билер мөн. Та чеже кижини көктүг дөңчө үндүр сөөрткен "Шын" чүве, салаа базып

санаары, саазына бижир-ри берге, болдунмас боор. Ынчалза-даа мөн "Шын-ның" хоочун бижикчизи, номчукчузу кижн болга-нында "Шынның" бюле-тин уткуштур чычаан чү-гү чылыг, шары чүгүгү чалбыштыг байыры оон коллективниг чедирдим. Ында колдуу анык эртем-билгилег журналистер ажилдап турары-га таарзындым.

Мен "Шынның" доктаа-мал номчукчузу, хоочун бижикчизи болганымда, холдан салбас, хойнудан ыратпас ынак солунуң болганда, оон-биле таны-жылгамын чоңа сонуур-гадыр күзөлдүг мөн. Улус депутаттарынын Берт-Даг кездээ Совет куускомунун секретарына ажилдап тургаш, 1969 чылдын ок-тябрь айда ээлчеглиг ше-лээнин алган мөн. Ынчан анык-даа болзумза, ан-наар, диннээр дээш чы-дып чытпас, олут орбас турдум. Ол-ла чылдын ок-тябрь 20 үезинде Терек-тиг-Хем өрү "Чангыс-Ды-тыг" деп черден хунуңу-не даяннеп турдум, эртен

үнгеш, кезжээ он ажыг диннерни адып алган кээр мөн. "Теректиг-Хем бербес эвес, демир дүүргем дегбес эвес" — деп ырап бадып ора, Берт-Даг суурун чөөн талазында бүүрелчин тейлер аразында авамын үе-дүп болган чевээнге таваржы бердим, кээр дээш келбөөн, баар дээш барбаан-даа мөн, анаа душ болуп, орук аайы-биле таварыштым. Авамның хөөрүнге келгеш, адым-дан дүшкөш, боданып ор мөн. Ынчан авамның ча-зык чаны, эргим арыч болганда дег көстүп келди. Оон-на шулук одуруулары дөвөйлөп алдым (авам дугайында). Чырык черде кижинин авазы дег эргим, ээлдек кижн кайда боор, "булут аразында хүн караа чылыг, кижн ара-зында ава караа чылыг".

Улаштыр бажынынга чедир боданып чорашап, мындыг кыска шүлүк шорбажылап алдым:

Коронгыда дээрде шолбан Каттырычан чоңааза-даа, Холонгы дөң өңүк-дөө, Карак баскаш, чашты бээр-дир.

Кавоильмыдан өстүрүп каан Хайыралдыг авамнын сөзү Чызык чаны, эргим арын Сагыскадан өшөпс чырыр.

Даартазында ол шүлүүнү арай-ла улуг дык хөөн чок, бижиргей-бижиргей "Шынче" "Өшпес чы-рыр" деп ат-биле ыт-карган мөн. Оон неделя-даа четпээн хиреде, азы болза 1969 чылдын ок-тябрь 25 үезинде кандыг-даа өскерилге чокка "Шыга" үнүп келди. Оон-на тура-соруум бедээн, туткан холум дынзаан.

Чогаадыптар салым-чаныым бар чадавас дээш улаштыр кагдырган ынак-шыл дугайында "Чүшкүр-бейн баарын ол бө?" деп шүлүктү "Шынче" чорут-тум. 1969 чылдын ноябрь 7-де аажок каастап, өйнеп каан "Шыга" ол "Чүш-күрбейн баарын ол бө?" — деп шүлүүм артында ыры болуп, ноталыг чырып үнүп келди. Аялгазын (танывазым) Борис Чам-быт деп кижн бижөөн болду. Өөрүрүм аажок, аадманнаан арыкта-даа, шаашкактаан шыкта-даа алдырар хире эвес, чыик-

сергек базып тур мөн. Оон-на мени Чогаалчы-лар эвилели семинарларга келдиртип, теория-биле чөпсөглөп эгелей берген, оон улаштыр журналис-тиканы-даа доостум. Ын-чангаш "Шын" мени, шы-нап-ла, көктүг дөңчө үндүр сөөртүп каан диямзе, частырыг эвес-тир. "Шын-ның" бижикчизи болуп, үжөр бир чыл дургузунда Тес-Хемини ажил-агы-ларын, албан организа-цияларын ажилын, кижилерин ажилын чырыдып келдим. "Шын-ның" ачызында чырыкты көрдүм. Эртен чылын "Күзел" театрынын анык артистери концертин "Чүшкүрбейн баарын ол бө?" — деп ат-биле Тес-Хемге мээң чогаалкчы ажилымны 30 чылыга бараалгадып чорду. Ол оолдар, кыстарыга чет-тиргеним илереди, черге чедир мөгөйдим. Оруум ажиткан "Шынның" ачы-зында дөрт ному чырык-че үндүрдүм, 42 ыры сөзү бижидим.

Өөлөт ЧИНИМТ. Тес-Хем кожуун.

ЧАРЫЛБАЗЫМ ЫНАК ӨННУМ

Почтага улаачылап шаап турумда, бодум анык-даа, чалы-даа турган мөн. "Алдан-Маадыр" колхозтан үндүрүп алганым чыкпак бора адымны муунупкаш, ийн шоодай ишти солунарны, журналдарны, чагааларны, бижиктерни дегилээш, кожуун төвү Суг-Аксыдан алгаш, Алдан-Маадыр суурга мичаныг почта тардыкчылары Кулаккан биле Данзыч Ондарларга чедирип бээр турган мөн.

Почтаны ийн хонгаш-ла, Алдан-Маадырды Суг-Ак-сыдан кезип ап, чагаа, бижиктерни саадатпайн, ыңай-бээр чедирип, чоңуну чагыткан солун, сет-күүлдерин үе шаанда че-дирер дээш харылаачы кижн харысалгалыг-даа болуп чүве. Мээн хары-лаачылап ажилдай бергенин кол-ла чылдагааны—"Шын" солун-биле харылаамын үндезини болганын чажыргаш-даа канчаар. Ынчан 1950 ажыг чылдарда кончур анык шаамда "Алдан-Маадыр" колхозтан Дажы-Намчал Ооржак бригадирлээш кезек туудурукчу Оргу-Шөл, Чинге-Сайыр, Сарыг-Сиген болгаш өске-даа черлерде кыштагарда чуртталга бажынарын тулдуп кылгаш, ажилдап кыргенин дугайында бир-ле дугаар "Шын" солунга кыска медээ бижиримге, үнүп келирге, хөлчөк-ла амьраан мөн. Авам, ачам болгаш өске-лерия-даа макталын ды-нап, оуу канчыл бижип-кемини сонуургап тур-дулар.

Оон соонда Алдан-Маадырда почтачы Парам-чаа Ооржактын эжик-дундун амьраптапаст, "Шын" солунун чедип келирин четтикпейн манаар апарган мөн. Чаа бижип эгелеп чоруур кижиге (медээ) бичи када почтачылап турганым дык-ла таарым-дыг, эптиг, дөгүм болган хире чүве. Чамдык эштер мөн солуннар дажый бээримге, кочулап, шооду-даа турдулар. Ынчалза-даа мээң парлагга, солун, сеткүүлдер-биле хары-лаамын ол кочуургактар "сый шаап" шыдаваанар. Оон бээр-ле солунга чүве бижирини аяны, уг-шин, чурумун, билди, хыны тыва берген мөн. Ажы-биле чугаалаарга, "Шын" солун мээң чогаа-дыкчы копка оруумун изекчизи болганым ол. Кажан мөн чаа-ла бижип эгелеп чоруур үемде "Шын" солунга ажилдап турган Алексей Алдын-Херел, Константин Кун-дур, Чигжит Салчак, Василий Банр, Маалы Кара-Тонуг, Лявлюп Монгуш, Аракчаа Куулар, Сыгыр Тас-оол, Тулш Кызыл-оол, Сергей Шойгу болгаш, оон-даа өске хоо-

чун журналистер арга-сүмелерни кадып, ботта-рынын дуржулгазынга өөредип чорашанар. Өөредилгелер, өртектег сөстөр өндүр деп чүвени ынан билген мөн.

Амдыгаа дээр авыр-лдыг, ачы-дузалыг, чыдыг, өткүт дылдыг "Шын" солун-биле харылаамын бичи-даа кошкаш кылбайн, бижикчи тура-сорууму оскунмайн, бар-кыч-ла үжөн ажыг чыл-дарда бо солун-биле өнүктөжип келдим. ТАР үезинде-даа, амгы-даа үеде "Шын" араттарын орук айтыр башкызы, сүмелекчизи бооп келген болгаш моон-даа сонгаар тура дүшпейн, бурунгаар хере базар. "Шын" солуну бичи-даа үзүктө-лишин чок чыгыдып алыр чачылдыг кижн мөн. Мээң ол солунуңу кады кожоларын, таныш-тарым ачылап алгаш, номчуп-даа турарлар. Солунуңу сонуургап ном-чурунда алгыда, бодумун боламыга кирип келген ангы-ангы тема-ларга чүдүлдерн бо-ла бижип бергилээр, оон ангыда, солунуң чагы-

дылгазынга тайылбыр ажилын кылдып суртаалдаар кижн мөн.

Сөөлгү медээлер езуугар Тывада үнүп турар бүгү-ле солуннарны эн-вө хей тиражыны "Шын" солун болуп турары дээрге оуну Тываның булун бүүрүнде кандыг-даа назы-хар ба-рымдаалавайн номчуп турарынын херечизи-дир. Чаа солун келирге аякта артап олурган шаймын ынаар бир черге каап кааш, дегийт-ле солуну улуг-каралай эн сөөлгү болгаш бирги арыннары көре кааптар мөн. Ын-чангаш солун мээң чир хлөбтен артык үнелиг бооп турары ол. "Шын" солунуң дугаар бүүрүзү ора сокпайн, кектеп алыр кижн мөн. Чамдыкта "Шынның" номерлери редакция ажилдакчыла-рынын азы Кызыл хоо-райда кижилерини би-жөөн материалдары-биле долдуна бээрин чамдык номчукчулар өскерип тур боор. Кызыл хоорайдан бижип-чоруур эштер ре-дакцияга чагааларын боттары апарып бээр-и деп дүргөн үнүп турар деп болаар мөн. А кездээ бижикчилер бир чагаа хавын 4 акша-биле сатпн алгаш чорудуп турар болдуур ийн. Ынчангаш кийи санныг чагааларын артында чүлдү-чүрээ,

судалы соп чоруур дигир кижилер бар дээрин редакцияныг ажилдак-чылары билзе чогуур.

Олар бижөөн чагаалары дээш саткызы аарып, сол-лунга кажан үнүп кели-рин четтикпейн манап чоруурлар болгай. Сөөлгү үеде чыдыг дылдыг фелье-тоннар, от-көс дег шү-гүмчүлөдиг материалдар солун артынга ховар көстүп турар апарган. Солунга чежемейин-даа шүгүмчүлөдиг ма-териалдары ороло-даа турза-даа, оон дээштиги чедип алганы дээш, хамаарылгалыг организа-ция канчаар хемчег ал-ганы дынзаабас. Солун чоңунун ийдери болганда, оон үнүп дынаар ужуруг.

Чалы шаамдан тура-ла, чарылбазым мээң өн-нүүм, калбак чоңун са-гыш-сеткилик чырдыр чы-йыналчак көрүчүмү, шы-нын сөглээр "Шын" солун 75 харлай-даа берзе, оон чүлдү-чүрээ ам-даа чылы хевээр, чүс-чүс чылдарда тыва чоңа бараан болуп, тыны бижыг мөгөзө-биле чурттап артар-даа.

Бораш ОНДАР. Суг-Хел кожуун.

АЧЫЛЫГ СОЛУНУМ

"Шын" 75 чылдын дургузунда үзүктөл чок чырыкче үнүп, биче буурай кошкун чоңуну короон чырыдып, билин беддеринге уттурдубас дузаны чедирген, бижик-билитге өөрөткөн. "Шын" буаныг ажил-хөргөн моон сонгаар-даа төңү чок уламчылар.

Мээң амьдыралымга, чогаалкчы ажилче хандыкшырынга "Шын" солун улуг ролюду ойнап, деген орукту ажилдып берген.

Чөөн-Хемчиктин Лейна аттыг колхозтун комсомол комитетинин секретарына согулгаш, ажилдап тура, кады харыла-ажып, хурал-сугааларга, пленумнарга кады кирип чорашым, ам бистид аравыста чок "Суг-Хел" совхозтун комсомол комитетинин секретары турган, "Шын" солунуң ийкейлиг бижикчизи, ынак эжим Хеймер-оол Араптанович Монгуш-биле бо-ла солунга бижир чүдүлдерини сүмеле-жип, дугуру бээр турду-вус. Чамдык калбак хем-чээлдиг материалдарга аттарыны салгаш, "Шынче" чорудуулары-вуска үнүп кээрге, амь-раар турган бис. Ындыг даям, бүүрүлөдиг эштиг болуруга, шүгүмчүлөдиг чүдүлдер бижиринден безин кижн дадалазаваз чораша. Шап ыңчалдыр "Шын" солунуң ийкей-лиг бижикчизи болу бер-ген мөн. Ынчангаш солун-уң үндөзелин тургус-тувганым 40 чыл бол-ган юбилейинде Тыва АССР-нин Дээди Сөвдия Президентини Хундуу бижини биле мени шаваан.

"Шын" солун чогаалдык ажилымга үнөлдөп четпес деткимчени бер-ген, хоочун, анык журна-листер, чогаалчылар-биле мени таныштырган. Ын-чангаш сеткилимни мын-чалдыр илередиксем:

Ак мал ажаан, өсбөс коскон Ажылчыны хей-өт

кирер...
Арттар ажор, хөмчөр, кижер,
Агитатор солунум "ШЫН"
"Шын" болгаш өске-даа солуннарга мергежилни солувай, амьдыралың сөөлгү шагынга чедир кы-зымак ажилдап чораша, бистия аравыста чок хоо-чун журналистер, чогаал-чыларны "Шынның" 75 чыл оюнда чүге сактып, оларга мөгөйбөс деп бис? Кызыл-оол Тулш, Кодур-оол Оюн, Алексей Кум-паяк, Алексей Алдын-Хе-рел, Самба-Людуп Сал-чак, Куулар Аракчаа, Биче-оол Ондар, Шангы-оол Куулар, Тамба Салчак болгаш өскелерини-даа чырыктылыг оуур-хевир-лери эш-өөрү бистерниг сеткилявисте мөңгөдө шыгжаттынып артыпшаан.

Өлгөн мөчү өндөйгөнзиг, өшкөн одаг көстөлгөнзиг, Чөдөн бөш харлаан "Шынның" хүнүн Четтикпейн манап тур бис!

Чечен чогаалдыг яны-бүрү жаврларына дески бижир Тываның Улустун чогаалчымы Кызыл-Эни Кудажы, эртемден Е.Д. Танава, прозачы, хоочун редактор В.С.Шаравин, шоодулулг, каттырычыг чогаалдарын мергежөөн "хааны" В.Б.-Х.Монгуш, улустун чогаалчы Ю.Ш. Кюнегеш, күш-ажылчы эрктен узун оруунун дургузунда журналист мергежилни солуп көр-бөөн дуржулгагы, бил-динмес чораша сөөлгү үеде номчукчуларын со-нуургайын лириктиг кыс-ка шүлүктери-биле чаалап алган Күстүгүр Сат,

эртемден прозачы Байр-оол Монгуш, ГР-ның культу-разынын алдарлыг ажилдакчы, фотохо-респондент Охемчик Ондар, Чооду Кара-Күске болгаш өскелерини-даа мөңгө чедирген ажыктыг сүмелери дээш өөрүп четтиргенини илереди чор мөн.

Бойдуз чаяган талаат чок болза, чогаалчыныг аар чүгүгүн ким-даа эди-леп, чечен чогаал делгүү-рүнге улуг, бичи-даа бол, парлаггага үнген номна-рын немештирп шыдавас ийик. Ак сеткилдиг бижикчи, чогаалчы өөрүм-нүн ачызында бо хүнерге чедир яны-бүрү темалыг улуг-биче хемчээлдиг шүдүктөрүн, шүлүглел-дерни бижип, оларныг хей кезин парлагга үндүрдүм, ол ажилда-рынын чамдызым мээң үндүргөн дөрт чыныдымда киргилээм.

"Шын" солун 75 харлап турда оон найыралдыг коллективинге, номчук-чуларыга байыр чедир-геш, чедикшиктерин, чаагай кадыкшылы күзө-дүм. "Шын" солунуң номчукчуларыныг үнүү бедик, келир үези, бурун-гаарлаар оруу төңчү чок! Моон сонгаар-даа Тыва-нын социал-экономика-тыг хөгжүлдезинге төлөп-тиг үлүүн "Шын" солун кия-реринге бүүрээр мөн.

Чыра туткаш, номчуп ора, Шыдал-күжүм нөмөжү бээр...
Чырык черде болушкунуң Шынны бижир "Шынның" эргини! Ондар АРАКЧАА. Чогаалчы.

Делегей байдалы

МУДП ТИИЛЭЭН

● Кыска тайылбыр ●

Моолдун күрүнениг Улуг хуралыга (парла-ментизинге) чокта чаа эрткен сонгулдаларга моолдун улусу-демократтыг партиязы (МУДП) тиилээ, баш удур медээ езууга алгыра, ук партия 76 маандаттан 70-ин алган. МУДП дөрт чыл бурун-гаар моолдун национал демократтыг партиязы болгаш моолдун социал-демократтыг партияларын кол ролду ойнап турган. Демократтыг эвилел каттыжышкынынга аш-тырган турган.

Сонгулдаларга моолдун бүгү чоңуну чартык кезин болур 1,2 миллион сонгукчу киришкен. Сон-гуур кижилерни шилип алгыры берге болган: 76 депутат олутка 660 кор-дакчы киришкен, бо дээр-ле моон мурундагы сон-гулдалардан ийн ажыг каттап хей болганы ол.

Оларны 13 партия, 3 кат-тыжышкын дептишкен, а 27 кижн хамаарышпас кандидаттар бооп кириш-кен.

Сонгулдаларны делегей-нин 38 чуртунун төлээлери хайгаарап турган. Олар-ны талазында сонгул-даларга хамаарыштыр хо-мудал кирбөөн.

Моолдун күрүнениг Улуг хуралын дөрт чыл болгаш-ла бүгү-нитти дөрт сон-гулдаларга чажыт бады-лашкын-биле чангыс ма-ндаттыг 76 округтан сон-гуур. Моол парламент хоойлуудула иници-ативазындан ангыда калбак бурун эргелиг. Депутаттар премьер-министрия кандидаттарынын болгаш Чазактын составын бады-дэргилер, МУДП эртен үедеги ажил-чорудула-зындан чогуур түнөөл-дери кылган, оун сонгул-даларны түнөөли хере-челөөн.

Алексей АЛЕКСЕЕВ.

Номчукчунун Бодалы

Харысалгалыг эмчи, удуртукчу

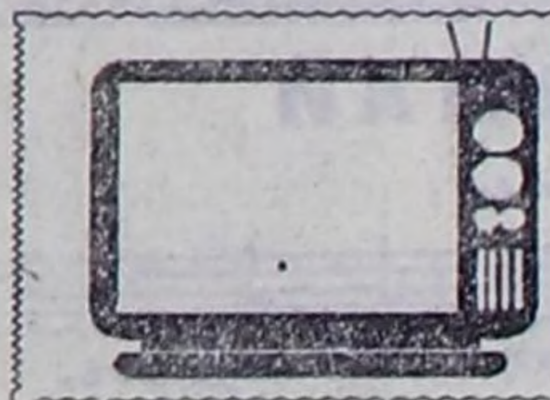
Мен бодап турарымга кандыг-даа ниятиел үе-зінде дески чүве турбаан, экилик, бактыг, оун чо-гуур үезинде өскерип көр-геш, эде-хере уштап-баш-тап чораша. Уштап-баштап чыгыры орак кижн кан-дыг болду. Бүгү-ле херек оон хамааржыр. Мен ма-наа "Чедер" курорттун ди-ректору, улуг эмчи Саа-вия Санчатович Ондарны бижип көрөйн. Ол курорт-та ажилда-ла ам беш чыл четкен. Кажан ол курорт-ту хулээп ап турар үезин-де байдалы берге, хары-даа курорт дүжөр-даа чы-гы турган деп улус чугаа-лажыр чүве.

Ам бо хүнерде курорт бүдүн чыл дургузунда ажилдап, хей-хөй кижилерни хулээп ап турар. Акша-хөргөңи чедипсес, үе-чөдө-даа берге болза, мында чылдан-чылче чаа-чаа объектлер туттуруп, кижн чыдар орунар немеш-жил, аш-чөм, эм-тай ай-маа-биле үзүктөлүшкүн чок хандырттып турар. Оон үндезин чүдөл дээр болза, бир талада күрөө деткимчези бар болбайн аан, өске талазында ку-рортта дузалал ажил-аг-ийн шын эки организас-таанында деп болуп. Кур-орттун нияти уауртула-зын экижиткенин түн-нелинде мында корум-чу-рум шуут-ла шериг-бу-

демей. Ажил шагы үзөр кижн чок, эргалаар чо-рукту курортка үндезини-биле ууткаан. Дузалал ажил-агында сүт фер-мазында ангыда, эътке хереглээр хойну, хаван-нары өстүрүп, келген дыштакчыларны эът, сүт-биле хандырып турар. Ногааларны, картофельди тарып олуртуп алган, оун ажаап, хайгаарап турар болду. Малдын чөмки боттары чылын-на белет-кеп ап, кажээ-хорая-биле буруу хандырттыган. Ын-да бергедээр чүүл чок. Кур-ортка кирген дыштакчы-ларга бүгү-ле таарым-чалыг байдалдарын тургу-зуп алган, мында чоңун не-геделерин өй-шаанда ха-рылап турар.

Саавия Санчатович бө-дүүн эмчи кижн. Дышта-ныкчыларын санавакка, оон удуртулгазынга 60 ажыг эмчалар база ажил-чынар хамааржыр турар. Оон ангыда 40 өөреник-челерлиг өскүстериң ий-терилгесиз азы харылап эгелеэн. Бир сезона ор-тумар-биле 400 хире ки-жилер дыштаптып турар. Бо чижеттен башап алгаш, мында удуртукчуңу ху-лээп азы хай-хөргөн үе-лөп, оон кымыл, ак сет-килдиг ажилын дөмгө-лээри артык эвес ийик.

Өчүр-оол ОНДАР, пенсионер. Кызыл хоорай.

Түндүк аймак

06.00 ДОБРОЕ УТРО. 09.00 НОВОСТИ. 09.15 "Вавилонская башня", т/с.

12.00 НОВОСТИ. 12.15 ДОБРЫЙ ДЕНЬ. 13.15 "Спут", т/с. 14.30 Вместе.

"Смерть высшей пробы". 01.05 НОВОСТИ. 01.30-02.20 "Паранормальные явления".

АВГУСТ 7 - ДЕН 13 - КЕ ЧЕДИР
15.00 ВЕСТИ. 15.30 "Черная жемчужина", т/с. 16.25 "Богатые и знаменитые", т/с.

21.00 ВЕСТИ. "ТЫВА" 21.30 ТЫВА ЧЕДРЕ РТР. 21.50 Премьера т/с "История любви".

10.00 СЕГОДНЯ. 10.25 "Любовь и тайны Сансет Бич", т/с. 12.00 СЕГОДНЯ.

20.00 СЕГОДНЯ. 20.35 "Сокровища Амазонки", приключенческий фильм.

18.30 "Инспектор Деррик", т/с. 19.45 Мультфильм. 20.00 Регионы: прямая речь.

Түндүк аймак

06.00 ДОБРОЕ УТРО. 09.00 НОВОСТИ. 09.15 "Вавилонская башня", т/с.

16.10 ...До 16 и старше. 16.45 Вкусные истории. 16.55 "Вавилонская башня", т/с.

РТР 07.00, 08.00, 09.00, 10.00 ВЕСТИ. 07.30-10.20 Доброе утро, Россия!

17.20 "Простые истины", т/с. 18.00 ВЕСТИ. "ТЫВА" 18.30 МЕДЭЭЛЕР.

01.55-03.40 "Преступники", мелодрама. 16.00 СЕГОДНЯ. 16.25 "Намедни-68".

12.55 Смотрите на канале. 13.00 Газетный дождь. 13.10 Слушается дело.

12.55 Смотрите на канале. 13.00 Газетный дождь. 13.10 Слушается дело.

21.45 Телестудия. Футбол — игра народная. 22.15 СОБЫТИЯ.

Түндүк аймак

06.00 ДОБРОЕ УТРО. 09.00 НОВОСТИ. 09.15 "Вавилонская башня", т/с.

16.10 ...До 16 и старше. 16.45 Вкусные истории. 16.55 "Вавилонская башня", т/с.

РТР 07.00, 08.00, 09.00, 10.00 ВЕСТИ. 07.30-10.20 Доброе утро, Россия!

18.30 МЕДЭЭЛЕР. 18.40 Летняя карусель. 18.55 "Накануне".

07.00, 08.00 СЕГОДНЯ УТРОМ. 07.40, 08.25 Впрок. 07.50 Карданый вал.

17.25 Впрок. 17.40 Карданый вал. 17.55 Впрок. 18.00 Карминал.

12.55 Смотрите на канале. 13.00 Газетный дождь. 13.10 Слушается дело.

21.45 Телестудия. Футбол — игра народная. 22.15 СОБЫТИЯ.

Түндүк аймак

06.00 ДОБРОЕ УТРО. 09.00 НОВОСТИ. 09.15 "Вавилонская башня", т/с.

16.10 ...До 16 и старше. 16.45 Вкусные истории. 16.55 "Вавилонская башня", т/с.

РТР 07.00, 08.00, 09.00, 10.00 ВЕСТИ. 07.30-10.20 Доброе утро, Россия!

18.30 МЕДЭЭЛЕР. 18.40 Летняя карусель. 18.55 "Накануне".

07.00, 08.00 СЕГОДНЯ УТРОМ. 07.40, 08.25 Впрок. 07.50 Карданый вал.

17.25 Впрок. 17.40 Карминал. 17.55 Впрок. 18.00 Карминал.

12.55 Смотрите на канале. 13.00 Газетный дождь. 13.10 Слушается дело.

21.45 Телестудия. Футбол — игра народная. 22.15 СОБЫТИЯ.

Түндүк аймак

06.00 ДОБРОЕ УТРО. 09.00 НОВОСТИ. 09.15 "Вавилонская башня", т/с.

16.10 ...До 16 и старше. 16.45 Вкусные истории. 16.55 "Вавилонская башня", т/с.

РТР 07.00, 08.00, 09.00, 10.00 ВЕСТИ. 07.30-10.20 Доброе утро, Россия!

18.30 МЕДЭЭЛЕР. 18.40 Летняя карусель. 18.55 "Накануне".

07.00, 08.00 СЕГОДНЯ УТРОМ. 07.40, 08.25 Впрок. 07.50 Карданый вал.

17.25 Впрок. 17.40 Карминал. 17.55 Впрок. 18.00 Карминал.

12.55 Смотрите на канале. 13.00 Газетный дождь. 13.10 Слушается дело.

21.45 Телестудия. Футбол — игра народная. 22.15 СОБЫТИЯ.

Түндүк аймак

06.00 ДОБРОЕ УТРО. 09.00 НОВОСТИ. 09.15 "Вавилонская башня", т/с.

16.10 ...До 16 и старше. 16.45 Вкусные истории. 16.55 "Вавилонская башня", т/с.

РТР 07.00, 08.00, 09.00, 10.00 ВЕСТИ. 07.30-10.20 Доброе утро, Россия!

18.30 МЕДЭЭЛЕР. 18.40 Летняя карусель. 18.55 "Накануне".

07.00, 08.00 СЕГОДНЯ УТРОМ. 07.40, 08.25 Впрок. 07.50 Карданый вал.

17.25 Впрок. 17.40 Карминал. 17.55 Впрок. 18.00 Карминал.

12.55 Смотрите на канале. 13.00 Газетный дождь. 13.10 Слушается дело.

21.45 Телестудия. Футбол — игра народная. 22.15 СОБЫТИЯ.

Түндүк аймак

06.00 ДОБРОЕ УТРО. 09.00 НОВОСТИ. 09.15 "Вавилонская башня", т/с.

16.10 ...До 16 и старше. 16.45 Вкусные истории. 16.55 "Вавилонская башня", т/с.

РТР 07.00, 08.00, 09.00, 10.00 ВЕСТИ. 07.30-10.20 Доброе утро, Россия!

18.30 МЕДЭЭЛЕР. 18.40 Летняя карусель. 18.55 "Накануне".

07.00, 08.00 СЕГОДНЯ УТРОМ. 07.40, 08.25 Впрок. 07.50 Карданый вал.

17.25 Впрок. 17.40 Карминал. 17.55 Впрок. 18.00 Карминал.

12.55 Смотрите на канале. 13.00 Газетный дождь. 13.10 Слушается дело.

21.45 Телестудия. Футбол — игра народная. 22.15 СОБЫТИЯ.

Түндүк аймак

06.00 ДОБРОЕ УТРО. 09.00 НОВОСТИ. 09.15 "Вавилонская башня", т/с.

16.10 ...До 16 и старше. 16.45 Вкусные истории. 16.55 "Вавилонская башня", т/с.

РТР 07.00, 08.00, 09.00, 10.00 ВЕСТИ. 07.30-10.20 Доброе утро, Россия!

18.30 МЕДЭЭЛЕР. 18.40 Летняя карусель. 18.55 "Накануне".

07.00, 08.00 СЕГОДНЯ УТРОМ. 07.40, 08.25 Впрок. 07.50 Карданый вал.

17.25 Впрок. 17.40 Карминал. 17.55 Впрок. 18.00 Карминал.

12.55 Смотрите на канале. 13.00 Газетный дождь. 13.10 Слушается дело.

21.45 Телестудия. Футбол — игра народная. 22.15 СОБЫТИЯ.

Түндүк аймак

06.00 ДОБРОЕ УТРО. 09.00 НОВОСТИ. 09.15 "Вавилонская башня", т/с.

16.10 ...До 16 и старше. 16.45 Вкусные истории. 16.55 "Вавилонская башня", т/с.

РТР 07.00, 08.00, 09.00, 10.00 ВЕСТИ. 07.30-10.20 Доброе утро, Россия!

18.30 МЕДЭЭЛЕР. 18.40 Летняя карусель. 18.55 "Накануне".

07.00, 08.00 СЕГОДНЯ УТРОМ. 07.40, 08.25 Впрок. 07.50 Карданый вал.

17.25 Впрок. 17.40 Карминал. 17.55 Впрок. 18.00 Карминал.

12.55 Смотрите на канале. 13.00 Газетный дождь. 13.10 Слушается дело.

21.45 Телестудия. Футбол — игра народная. 22.15 СОБЫТИЯ.

Түндүк аймак

06.00 ДОБРОЕ УТРО. 09.00 НОВОСТИ. 09.15 "Вавилонская башня", т/с.

16.10 ...До 16 и старше. 16.45 Вкусные истории. 16.55 "Вавилонская башня", т/с.

РТР 07.00, 08.00, 09.00, 10.00 ВЕСТИ. 07.30-10.20 Доброе утро, Россия!

18.30 МЕДЭЭЛЕР. 18.40 Летняя карусель. 18.55 "Накануне".

07.00, 08.00 СЕГОДНЯ УТРОМ. 07.40, 08.25 Впрок. 07.50 Карданый вал.

17.25 Впрок. 17.40 Карминал. 17.55 Впрок. 18.00 Карминал.

12.55 Смотрите на канале. 13.00 Газетный дождь. 13.10 Слушается дело.

21.45 Телестудия. Футбол — игра народная. 22.15 СОБЫТИЯ.

Түндүк аймак

06.00 ДОБРОЕ УТРО. 09.00 НОВОСТИ. 09.15 "Вавилонская башня", т/с.

16.10 ...До 16 и старше. 16.45 Вкусные истории. 16.55 "Вавилонская башня", т/с.

РТР 07.00, 08.00, 09.00, 10.00 ВЕСТИ. 07.30-10.20 Доброе утро, Россия!

18.30 МЕДЭЭЛЕР. 18.40 Летняя карусель. 18.55 "Накануне".

07.00, 08.00 СЕГОДНЯ УТРОМ. 07.40, 08.25 Впрок. 07.50 Карданый вал.

17.25 Впрок. 17.40 Карминал. 17.55 Впрок. 18.00 Карминал.

12.55 Смотрите на канале. 13.00 Газетный дождь. 13.10 Слушается дело.

21.45 Телестудия. Футбол — игра народная. 22.15 СОБЫТИЯ.

Түндүк аймак

06.00 ДОБРОЕ УТРО. 09.00 НОВОСТИ. 09.15 "Вавилонская башня", т/с.

16.10 ...До 16 и старше. 16.45 Вкусные истории. 16.55 "Вавилонская башня", т/с.

РТР 07.00, 08.00, 09.00, 10.00 ВЕСТИ. 07.30-10.20 Доброе утро, Россия!

18.30 МЕДЭЭЛЕР. 18.40 Летняя карусель. 18.55 "Накануне".

07.00, 08.00 СЕГОДНЯ УТРОМ. 07.40, 08.25 Впрок. 07.50 Карданый вал.

17.25 Впрок. 17.40 Карминал. 17.55 Впрок. 18.00 Карминал.

12.55 Смотрите на канале. 13.00 Газетный дождь. 13.10 Слушается дело.

21.45 Телестудия. Футбол — игра народная. 22.15 СОБЫТИЯ.

Түндүк аймак

06.00 ДОБРОЕ УТРО. 09.00 НОВОСТИ. 09.15 "Вавилонская башня", т/с.

16.10 ...До 16 и старше. 16.45 Вкусные истории. 16.55 "Вавилонская башня", т/с.

РТР 07.00, 08.00, 09.00, 10.00 ВЕСТИ. 07.30-10.20 Доброе утро, Россия!

18.30 МЕДЭЭЛЕР. 18.40 Летняя карусель. 18.55 "Накануне".

07.00, 08.00 СЕГОДНЯ УТРОМ. 07.40, 08.25 Впрок. 07.50 Карданый вал.

17.25 Впрок. 17.40 Карминал. 17.55 Впрок. 18.00 Карминал.

12.55 Смотрите на канале. 13.00 Газетный дождь. 13.10 Слушается дело.

21.45 Телестудия. Футбол — игра народная. 22.15 СОБЫТИЯ.